

Jan Patočka: Jan Amos Komenský a dnešní člověk (1970) (PATOČKA, Jan. *Sebrané spisy II. Komeniologické studie II. Praha: Oikúmené, 1998. ISBN 80-86005-03-4*)
(*vybrané pasáže pouze pro účely kurzu*)

352- „Jedni v něm vidí prostě geniálního anticipátora, který intuitivně, svým citem pro výchovné skutečnosti, vyhmátl tytéž didaktické a vychovatelské zásady, jež platí dodnes: důraz na obsah výuky, věci před slovy, východisko z názoru, názorné vyučování, důraz na mateřský jazyk, cykličnost výuky, nutnost aplikace získaného vědění, společné cvičení myslí, ruky, jazyka; pak ony nesmrtelné zásluhy o organizaci školy, soustavné kolektivní vyučování po třídách s přesným rozvrhem a standardizovanými učebnicemi... a posléze onen velkolepý, zásadní demokratismu výchovy a vzdělání, který hlásá nezbytnost výchovy a vzdělání u všech, bez rozdílu pohlaví, stavu, bohatství, původu a etnického charakteru, ba rovněž nadání. Druzí se zamýšlejí nad tím, že všechny tyto myšlenky nejsou ve skutečnosti jeho dílem, že je pouze uvedl v soustavu, která v jeho době nemá sobě rovné.“

353 – „Vše, nač se objektivující metody vztáhnou, co rozeberou a ovládnou, jsou pochopitelně věci, schopné nám sloužit. Ale my sami – nikoli jako sloužící, nýbrž panující, vládnoucí a užívající – kam se poděla naše vláda? Z hlediska rozebírající a objektivující metody nejsme o nic méně souborem možných prostředků k využití než celá ostatní příroda. „Vláda“ je pak libovůle těch, kdo právě mají prostředky prosadit svou vůli, a protože vůle vždycky naráží na protivůli, je výsledkem ve skutečnosti konflikt a chaos.“

354 – „Jeho [Komenského] problémem nebyla, jako u Bacona a Descarta, *říše* člověka, nýbrž člověk sám. A řešením tohoto problému byla mu, podobně jako klasickým myslitelům před dvěma tisíci léty, výchova. Jenže nikoli tak, jako u Platóna a Aristotela, výchova vyvolených, nýbrž výchova člověka vůbec, každého člověka zvlášť a všech dohromady, výchova ne jako pouhá příprava pro vlastní život, nýbrž výchova jako samotná hlavní složka a páteř života sama, jako to, co život je s to učinit *lidským* životem.“ – „Lidskost je možnost, kterou je potřeba *vykonat*, uchopit se jí jako poslání. V tom leží, že je možno se jí minout, jí pochybit. Vskutku také většina lidí se s ní mýjí. Komenský vyličil v *Labyrintu světa* tuto skutečnost pobloudilého, nepravého lidství.“

355 – „Každá snaha pomoci člověku, která ignoruje, že si musí pomoci sám, že v jádře může a chce si pomoci a že je třeba poskytnout mu k tomu vhodnou *příležitost*, že lidé se musí *vést*, sobě pomáhat, poskytovat si vše nezbytné k tomu, aby se stali *svobodně* účastníky lidskosti - každá taková snaha musí ztroskotat. Může vyzbrojit člověka všemi dovednostmi, jichž potřebuje, úsporným a spolehlivým způsobem, může tedy pomoci vytvářet *dovedného* člověka, odborníka, případně virtuóza, nedovede však přivést člověka k sobě jako k člověku, vychovat *člověka*, ba nedovede ani vidět, v čem to spočívá, že je tu nějaký problém.“

356 – „Jeho základní zásada „Vše ať plyne samo od sebe, jen žádné násilí!“ neznamená pouze: vtloukání zprotiví, co má být příjemné, vtloukání a mechanické dření je neúčinné. Znamená, že člověk nachází cestu k sobě sám, že mu však k tomu mají být zjednány předpoklady a mezi nimi nejdůležitější že je zase člověk, který dovede vést, tj. sám již účinnou cestu k lidskosti nastoupil, a tím ukazuje úkoly, cíle, problémy, kterých je třeba se zmocnit, takže vyzývá *k vlastní odpovědnosti*, k samostatnému, samočinnému, svobodně se naplňujícímu životu. To je vychovatel: výchova je vedení, je vyvádění z labyrintu. Výchova jako celoživotní úkol - to lze však vyjádřit slovy: svět je škola, svět je místo, kde se máme stát lidmi, obrátit se v člověka. Čím je nyní Komenského vystoupení v jeho době převratné a v čem i pro nás příkladné? V tom, že Komenský promýšlí onen *systém výchovných příležitostí*, který je třeba poskytnout každému člověku, má-li se stát člověkem.“

357 – „není tedy něco jako určitá *specifická* výchova“ – „Výchova člověka k lidství leží mnohem hloub, tam, kde se tvoří, koncipují, kritizují, potvrzují a utvrzují všechny cíle a základní možnosti člověka“